Ετυμολογία: ταξίδι στις φλέβες της γλώσσας μας

Δημήτρης Νατσιός

Γράφει ο **Δημήτρης Νατσιός** (Δάσκαλος - Θεολόγος)

Όταν θέλω να διδάξω στους μαθητές μου, παιδιά του δημοτικού, την ωραιότητα της ετυμολογίας των λέξεων της γλυκάκουστης γλώσσας μας, τους αναφέρω ένα πολύ απλό παράδειγμα. Τους ρωτώ γιατί ονομάστηκε έτσι ο σκίουρος. Εύκολα καταλήγουμε στα δύο συνθετικά της λέξεως: σκιά + ουρά. «Και γιατί το είπαν έτσι οι νουνεχείς και ευρηματικοί πρόγονοί μας; Γιατί η φουντωτή και μεγάλη ουρά του δημιουργεί σκιά». Αμέσως τα παιδιά «ψυλλιάζονται», υποπτεύονται ότι κάτι συμβαίνει με τις λέξεις και τα… γενέθλιά τους.

Το ίδιο γίνεται και με την λέξη ρινόκερος. «Ριν» είναι η μύτη, τους λες για τον ωτορινολαρυγγολόγο, τον οποίο έχουν επισκεφτεί – το πρώτο συνθετικό «ωτο», τα αυτιά, εδώ στο Κιλκίς, το γνωρίζουν οι ποντιακής καταγωγής μαθητές, από τα νόστιμα «ωτία» που φτιάχνουν οι μάνες ή κυρίως οι γιαγιάδες τους, το δεύτερο συνθετικό «-κερος» (ή -κερως, εκ του κέρας, το κέρατο), και μας προκύπτει το ζώο που έχει στην μύτη ένα κέρατο. Λέγαμε τις προάλλες για την γενοκτονία των Ποντίων και αναλύαμε τα συνθετικά γένος + κτείνω. Το κτείνω (=σκοτώνω), δεν το αναγνωρίζουν, όμως αν τους πεις ότι σημαίνει σκοτώνω (εκ του σκότους), φτάνουμε στην αυτοκτονία, στα εντομοκτόνα, στην λιμοκτονία.

Αν αυτό γίνεται συνεχώς στην τάξη, σ’ όλα τα μαθήματα, η πάντερπνη, δηλαδή, και γοητευτικότατη και για τα παιδιά, περιήγηση στην ανθοβριθή ετυμολογία μας, πραγματικά τους οδηγείς επί τας πηγάς των υδάτων της αείρροης γλώσσας μας. (Το έχω ξαναγράψει. Είναι μέγα δυστύχημα η μη εισαγωγή, τουλάχιστον στις τρεις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού, των αρχαίων ελληνικών σε παιγνιώδη μορφή, με έμφαση στην ετυμολογία. Πότε θα αναδειχθεί ένας φωτισμένος υπουργός, ο οποίος θα το πράξει, αδιαφορώντας για τα βελάσματα, τις υλακές τα ρεκάσματα και τα ογκανίσματα των ασμίλευτων ψευτοπροοδευτικών;).

Μέσω της ετυμολογίας τα παιδιά μαθαίνουν και ορθογραφία, πληγή πυορρέουσα σήμερα της ελληνικής εκπαίδευσης. Η ορθογραφία, που γράφαμε κάθε πρωί στο γνωστό τετράδιο, είναι γνωστό ότι καταργήθηκε. Προφανώς, προσωπική άποψη, για να επιβληθεί, εν ευθέτω χρόνω, η φωνητική γραφή και το λατινικό αλφάβητο. Κάποια μέλλουσα γενεά – η ιστορία έχει μεγάλη υπομονή-θα δεχθεί ως «μάννα εξ ουρανού» την κατάργηση των ενοχλητικών ει, οι, αι, ω, ευ και λοιπά.

Τα αγγλικά μπήκαν από την α' δημοτικού, όλα τριγύρω μας παραπέμπουν σε αγγλοαμερικανική συνοικία, η… κινητή επικοινωνία γίνεται με greeklish-γραικυλικά, η ορθογραφία καταργήθηκε και… λατινικό αλφάβητο, για να γίνουμε επιτέλους Ευρωπαίοι. Βεβαίως αρκετοί δάσκαλοι (κανονικά πρέπει να βάλω και την κατάληξη -ες, δασκάλες, όπως με μία έντυπη σαχλαμάρα – εγκύκλιο, κελεύει κάποια Γραμματεία Ισότητας για να αποφεύγεται ο… σεξισμός.

«Ο καθείς την μύξα του για βούτυρο την έχει» όπως θυμόσοφα λέει ο παροιμιώδης λόγος), το έχουν ήδη καταλάβει, όσοι κυρίως φοιτήσαμε στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες, όπως ο γράφων στην Θεσσαλονίκη, την Μεγάλη του Γένους Σχολή, όπως την ονομάζαμε. Οι νεότεροι, αν δεν έχουν αντισώματα από την οικογένεια ή δεν έχουν αναφορά στην Εκκλησία, έρχονται στα σχολειά μπουκωμένοι από εθνομηδενιστικά δηλητήρια. Αρκετοί, λοιπόν, δάσκαλοι προσπαθώντας να περισώσουν ό,τι μπορεί να περισωθεί, φροντίζουν να συμπληρώσουν τα σχολικά εγχειρίδια γλώσσας- περιοδικά ποικίλης ύλης- με μία παραδοσιακότερη διδασκαλία της γραμματικής, προκειμένου να επιτύχουν κάποια ισορροπία, εκφωνούν κάθε πρωί την ορθογραφία που έχουν δώσει την προηγούμενη ημέρα, δεν παύουν να δίνουν κατ' οίκον σχολική εργασία και μελέτη, να διατηρούν το μάθημα της εκθέσεως- που και αυτό καταργήθηκε στο δημοτικό- και να διορθώνουν με κόκκινο στυλό- τι έγκλημα! –τα ορθογραφικά λάθη, κι αυτό είναι που κάπως σώζει ακόμα την κατάσταση.

Και, επαναλαμβάνω, το ξεκλείδωμα για την προσέγγιση, την εμβάθυνση και εν τέλει την αγάπη του παιδιού για την γλώσσα των «γοναίγων του» (Μακρυγιάννης) είναι η ετυμολογία, το ταξίδι στα κεφαλόβρυσα, στις φλέβες της ηλιόλουστης λαλιάς μας. Εις επίρρωσιν, παραπέμπω σ' ένα κείμενο του αειθαλούς δασκάλου μας, Κωνσταντίνου Γανωτή, ίσως του καλύτερου φιλολόγου που έχει αυτήν την στιγμή η πατρίδα, γραμμένο το 1985. «Ένα πολύ μεγάλο μέρος της νέας ελληνικής, όλες δηλαδή σχεδόν οι σύνθετες λέξεις, είναι καθαρά αρχαίες ελληνικές. Το παιδί, χωρίς την γνώση των συνθετικών, τις μαθαίνει σαν ξένες λέξεις χωρίς σαφήνεια. Πώς να καταλάβει σωστά σαν λέξεις της γλώσσας του, της λέξεις λ.χ. υδραγωγείο, αρτοποιείο, ναυπηγείο, ευδοκιμώ, απορρυπαντικό και άπειρες άλλες σύνθετες, όταν αγνοεί τα συνθετικά τους; Αν τα γνώριζε θα μπορούσε ξέροντας μόνο δέκα απλές να αποκρυπτογραφήσει με πλήρη κυριολεξία εκατοντάδες σύνθετες. Έτσι και βαθειά

γνώση της μητρικής του γλώσσας θα είχε και ευκολότερα θα την αποκτούσε» («Δημόσιος διάλογος για την Γλώσσα», συλλογικός τόμος, εκδ. «ΔΟΜΟΣ», σελ. 157).

Έτσι ακριβώς. Αποκρυπτογραφείται ο κόσμος των λέξεων μέσω της ετυμολογικής ανάλυσης. Θέλουμε δεν θέλουμε η αρχαία γλώσσα είναι τροφός της νεοελληνικής και προϋπόθεση για την εις βάθος οικείωσή της.

(Αν είχαμε σοβαρό υπουργείο και υπουργό Παιδείας, θα γραφόταν ένα ετυμολογικό, θα το έλεγα, ανθολόγιο για να διδαχτούν οι μαθητές τι θησαυρός ατίμητος είναι η γλώσσα τους).

Και ενώ αυτά συμβαίνουν στα καθ' ημάς, οι ξένοι τιμούν και εκτιμούν τα αρχαία, συνιστούν γι' αυτούς ακένωτη δανειοληπτική πηγή. Διάβασα κάτι εντυπωσιακό. Όλοι μας έχουμε ακούσει για το βλήμα «exocet». Είναι πύραυλος επιφανείας-επιφανείας του Πολεμικού μας Ναυτικού. Οι Γάλλοι κατασκευαστές του έψαξαν για ονοματοδοσία στην ελληνική γλώσσα. Ανακάλυψαν ότι υπάρχει ένα ψάρι που ονομάζεται «εξώκοιτος», το οποίο πετά πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας, όπως και το βλήμα. Το ψάρι αυτό εμείς το ξέρουμε ως χελιδονόψαρο.

Το αμερικανικό σύστημα «Aegis» της αντιαεροπορικής προστασίας έχει πάρει την ονομασία του από την αιγίδα. Η αιγίς ήταν όπλο, ασπίδα του Διός, φτιαγμένη από δέρμα αιγός (=κατσίκας). Από την αιγίδα παράγεται η καταιγίδα και η γίδα, λέμε ακόμη υπό την αιγίδα, δηλαδή προστασία. Θυμίζω και το πυραυλικό σύστημα «Patriot» από την ποινικοποιημένη σήμερα λέξη πατριώτης, ή το άρμα μάχη «Leopard», δηλαδή λεοπάρδαλη, ο παρδαλός λέων και πολλά άλλα. Αυτά…έξω.

Εδώ, οι ημέτεροι Γραικύλοι, ονομάζουν πληροφοριακά συστήματα του υπουργείου Παιδείας «myschool», δηλαδή το σχολείο μου. Τι να πει κανείς;

Πηγή: www.antibaro.gr/